

The Lexicological Study of Bangash Dialect In The Books Of Syed Jaffar Hussain Shah Rekhtuny

د سيد جعفر حسين شاه رښتونې په تصنيفاتو كښې د بنگښو لهجې
لغتونو مطالعه

Khurshid Alam Khan¹

ABSTRACT

Pashto language is spoken worldwide in various dialects. These all dialects are like a Bouquet of Pashto language. Among these dialects one is termed as Bangash dialect of Pashto which is spoken in various parts of Kurram, Hangu and Kohat regions of Khyber Pakhtunkhwa. Bangash dialect has a specific population almost in millions living in different parts of the country and abroad. They have a unique accent of phonology. Bangash dialect has a treasure of some specific variety of lexicology along with a way of life Bangashzona (Bangashzona).

Syed Jaffar Hussain Shah Rekhtuny has compiled almost thirty books and mostly in Pashto Bangash Dialect. The writer has intentionally written the books in Bangash Dialect of Pashto to save the precious treasure of words of specific form and accent. Bangash dialect has accent different from rest of the Pashto dialects but closer to Orakazai, Turi and Afridi dialects. However, the specification of the dialect is obvious in various words called lexicons.

This uniqueness of lexicology stands for its specification not found in other dialects of Pashto language. The lexicons of Bangash dialect have roots tracing back to Folkloric asset found in almost thirty books of Syed Jaffar Hussain Shah Rekhtuny.

In this research paper, the specific words of Bangash dialect are analyzed linguistically.

Key words: Dialects, accents, lexicology, linguistics, Bangakhzona

د پښتو لهجوي ځانگړنو کښې يوه د بنگښو لهجه ده چې د کورمې نه واخله تر کوهات پورې سيمه کښې وئيلې شي. په دې لهجه کښې رښتوني د ترجمو او تخليقاتو په لړ کښې اته ويشت کتابونه ليکلي دي. رښتوني د دې لهجې په حقله دعوي لري چې د پښتو لغتونواصل لهجوي پنگه په دې لهجه کښې خوندي ده. په دې تصنيفاتو کښې رښتوني دا هڅه کړې ده چې د پښتو اصل لغتونه خوندي کړي. په دې تحقيقي مقالې کښې د رښتوني د بنگښو لهجې د پښتو خالص ځانگړي لغتونو راغونډولو هڅه شوې ده چې نمونې ئې په لاندې ډول دي. په دې کښې داسې لغتونه شامل دي چې په د پښتو په نورو لهجو کښې نشته دي.

د مقاله نگار تعلق د احمد زئي وزير قبيلې سره دے. د بنگښو لغتونو د ډومېل احمد زئي وزيرو په اکثرو قبيلو کښې په لړ ډېر بدل تلفظ سره ريښې په نظر راځي. دې سره سره د سويلي اضلاع په اکثرو سيمو کښې دې لغتونو ته ورته غرونه شته دي. البته دا لغتونه يا دې ته ورته لغتونو په شمالي اضلاع کښې ډېر کم څرکونه په نظر راځي.

اتنه: (Atanra)

واحد: اسم صفت:

د اتنې سندرې، د اتنې لوبه

اتنه

"يا له لغې توت کښې کدو گول ولگېدو
ومي شوکول ورپورې بل ولگېدو"¹

الگاډه: (Algada)

واحد، اسم عام مونث، جمع: الگاډې

معني: خوره، د باران اوبو وچ خور

ملايان د خداي کوديان

سيدان د خداي الگاډې²

باکه: (Baaka)

واحد، اسم صفت مونث

جمع: باکې: معني: وازې، خلاصې، مطلب خوله باکه يا وازه کېدل، د حيرانې اظهار کول

خولې ئې دي نيولې دولت ته باکې
قارون په گنج ئې دي سترگې ځاکې³

بوکه: (Boka)

واحد: اسم عام مونث

جمع: بوکې، معني: بالتي، د اوبو لوبښه

امارت رسي نبي بعد دے زما
لکه وي بوکه کوپړی له تسمه⁴

پجاؤ: (Pajao)

International Journal of Pukhtunkhwa

Volume 7 | Issue II | July – December 2022

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org> | Email: info@pukhtunkhwajournal.com

پجاو: اسم صفت واحد مذکر
پجاوه: اسم صفت واحد مونث
جمع: پجاوې
پاک، صفا

نه دے پجاؤ • دے
نه دے نه دے ستھرا نه دے. 5

پراژلے: (Parazhaly)

اسم صفت واحد
پرژلې: اسم صفت مونث
پرژلي: مذکر جمع
پرژلي: مونث جمع
معنی: زخمی، ژوبل

په احد کښې ئې چې احمد پراژلے ولید
نور څه نه وه خو د "سر کسکار راغے

پرپېزن: (Perpezan)

اسم صفت: واحد، جمع
پرپېزنه: اسم صفت مونث
پرپېزني: اسم صفت جمع
معنی: ناراسته کس، کاهل، بي کاره کس، سست، آرام پسند

"د سحر باد دے څه ښه مزه کړي
د گل غوټې ئې دا په خدا کړي
که گرنګ جاري شي د پرپېزنو
بيا ملامته باد د صبا دے "6

ټونبے: (Tonbay)

اسم مذکر مجرد
جمع ټونبي
د خاشاکو گڼېدې، د لرگو کڼېدې

د ډبرو کوتک د يوه ټونبے • 7

جوات: (Jawat)

اسم صفت مذکر واحد، جمع
جواته: اسم صفت مونث
ښکاره: څرگند،

څومره پو شوه هومره تېز شول جوات
شول
نور دې نه مري د کفارو په پوکارو 8

چوک چوک: (Chok Chok)

اسم صفت مذکر واحد، جمع

چوکه چوکه ، اسم صفت مونث
تکرې تکرې، زرې زرې،

په	تورو	توک	توک	شولي
په	غشيو	چوک	چوک	شول ⁹

د حرف يا توري په "خ" مشتمل لفظونو نمونې لاندې دي چې د بنگېو لهجې خپل لفظونه (غرونه) دي او د پښتو په نورو ژبو کېبې ئې بېلگې ډېرې کمې معلومېږي. که چېرې تحقيق اوشي نو کېدې شي چې په نورو لهجو کېبې دې ته ورته لفظونه پيدا شي خو د بنگېو په لهجه کېبې دا لفظونه زور تاريخ لري. تردې چې د دې ريښې تر فولکلوري ساخت پورې رسي.

"خ: - خمله، خانگه، خذگ، خنگله، خرمه، خمخه، خورب، خادر، خپونې، خه، خوکه، خويلی، خيز، خارو، خپلی، خاپ وهل، خپول، خټ، خلور، خا، ترانگوڅې، خيخر، خانگې، خاته، خيله، پياڅه، خپياکه، پېڅوال، کوڅی، پوڅياکه، پڅ، رخ، گڅ، ناگڅ، نخاخ، خاک، کڅوره، خوپل، خنډل، خټل، خرخ، خرخه، څوکي، خوره، څېبل، څونې، هېڅ، څخه، څرېدل، څنډه، څو؟، کوڅه، څاکېدل، څرگند، بوڅخه، کرڅو، څرمن، څرمنياکه، څرمه، څونکه"¹⁰

ترانگوڅه : (Trangosa)

اسم اله مونث: واحد، جمع ترنگوڅي
معنی: غلېل، د میزرو نه جوړه شوې د کاني ویشتلو یوه اله
"ترانگوڅې، خيخر، خانگې"¹¹

رخ گڅ : (Ras Gas)

رخ: اسم صفت واحد مذکر
گڅ: د رخ مهمل لفظ د
"پڅ، رخ، گڅ، ناگڅ"¹²

څونکه : (Sunraka)

اسم مونث واحد
د سر وپښتو جوړولو یو انداز

" څرمنياکه، څرمه، څونکه"¹³

څپونې: (Saponry)

اسم مونث واحد،
دسترخوان، کپره
" څورب، خادر، څپونې"¹⁴

بنگېوڅونه: (Bangakhzona)

اسم صفت واحد مونث
د بنگېو قانون

" ځيرمه، دربخې، بنگښځونه. "15

ځونډې: (Zondy)

اسم واحد مذکر، جمع: ځونډي، د گلو جوړ يو نشان چې په قميص پورې ځورند وي.

" وينځه، وينځل، ځونډې. "16

سوځې: (Sozay)

اسم مذکر واحد، جمع سوځي، د ميزري نه جوړ د مالگې کېښودلو لوبښه

" برويځي، سوځې، سيځلگاه، رنځ. "17

سيځلگاه: (Seezalghah)

اسم مونث واحد، معني: سجده گاه
د کربلا د خاورې جوړ يو نشان چې اهل تشيع پرې د تبرک سجده کوي.

" ځنبل، ځنځير، پرويځې، سوځې، سيځلگاه. "18

ځاځي: (Zazai)

اسم صفت واحد، جمع مونث، د ځاځي (جاځي) قوم ميرمنه
" سيځلگاه، رنځ، ځاځي. "19

بېځله: (Bezala)

اسم واحد مونث
کرونج، د منگيو کېښودلو ځاځ، د خاورو کاڼو يا لرگي نه جوړ د منگيو ځاځ

" بېځله، بلځي، ځنځي،. "20

ريمن: (Riman)

اسم صفت مذکر واحد

معني: رانيولې، راگير شوې

"تا د لاسه که ريمن يم ريمن نه يم
په گردونو که گردمن يم گردمن نه
يم
21

ژغونې: (Zhghunay)

اسم مونث، جمع

معني: د گډو بېزو ويښتان

"په منگاره ژغونې• خو نشته چې څوک ئې وشوکوي"22

ست: (Satt)

اسم صفت واحد جمع

میرات، تباہ، برباد

مہلمہ ئی نوست • خونہ ئی²³

سخ: (Sakh)

اسم واحد، مذکر
سخا، سبہ وخت، خوشحالی

شاوئ: (Shawai)

اسم مجرد، واحد، مذکر
خیر دے، ہیخ خبرہ نہ دہ

غورے (Ghoray)

اسم مذکر واحد، جمع غوری
معنی: (خسنے، زہرے)

زہ "رشتونے" وم خوشحال چہ یار زما
شو

قسمت غورے وء د بل چا زما نہ وء²⁴

گرنڈے (Garandy)

اسم صفت واحد مذکر، جمع گرنڈی
تیز، تادی کونکی، بیرہ کونکی

بہت تیز ہے۔²⁵

دہر گرنڈے • دے۔

گرنگ: (Grang)

اسم مذکر واحد، جمع

معنی: کنے، د انسان پوزی نہ بھیدونکی لیس دار مائع

کہ گرنگ جاری شی د پریزنو
بیا ملامتہ باد د صبا دے²⁶

گورنڈ: (Gorand)

اسم واحد مذکر

معنی: کان، د معدنیاتو کنسلو سورہ، د معدنیاتو کان

گوے: (Gaway)

اسم مذکر واحد، جمع گوی

معنی: کوتل، غابے، پاس

۱۔ گوے۔ غابے، کوتل، پاس

۲۔ لال بیکی۔ پرچ

۳۔ مشکنے۔ ماچس، تیلی اورلگیت

۴۔ زیون: خراب، ناکارہ

International Journal of Pukhtunkhwa

Volume 7 | Issue II | July – December 2022

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org> | Email: info@pukhtunkhwajournal.com

- ۵: توغ: تکره، بادر
 ۶: کاوول۔ کور، خاندان، گھرانہ
 ۷: خیرہ ناکہ:- چرچنہ، جوخارکہ
 ۸: خنڊن:- زاړه، پخواني، گھنه
 ۹: برید:- حملہ
 ۱۰:- تخہ:- بيخ" 27

کتہ: (Kata)

اسم صفت مذکر واحد جمع
 غت، لوے

خہ وارہ دي خہ کتہ کہ فکر اوکری
 اے "رشتونیہ" تہ لہ وارو ئی
 کتہ 28

کوہری: (Kwairhy)

اسم صفت، واحد مذکر، جمع کوہری
 معنی: خورند، اوہزاند

امارت رسی نبی بعد دے زما
 لکہ وي بوکہ کوہری لہ تسمہ 29

کوین: (Kaween)

اسم مذکر واحد

معنی: نکاح، د وادہ د بیان یو رسم چہ ناوی او زلمے سرہ وتلے شی۔

یتیم بنجو کبھی انصاف کرلے نشو
 کومی می خوشی وی لہ غو وکرو کوین 30

لایہ: (Laya)

اسم مذکر واحد جمع

معنی: فضول، بی مقصد، ہسی

ہسی لایہ معرفت پسے خلق گرخی
 ہرہ پانہ ئی دہ دفتر د معرفت

لال بیکی: (lalbekay)

اسم مذکر واحد، جمع لال بیکی،

معنی: پرچ، د پیالی لاندی برخہ

"لال بیکی۔ پرچ" 31

لمدابل: (Lamdabal)

اسم مذکر واحد جمع

معنی: سالن، ترکاری، اینگولی

لمدابل • او دوی خمبیرا
 ترکاری اور دو خمیری 32

لوخ: (Loos)

اسم صفت، مذکر واحد جمع، مونث واحد لوخہ، جمع لوخی
معنی: بریند، بی جامی، بی پردی

نہ ثمر لرم نہ گل نہ پانی خانگی
لوخ لغر وبلار پہ دشت یم مندوکے³³

لوغسی: (Loghasi)

اسم صفت جمع، واحد لوغسے
لوغسے (واحد) خیتو، تالی خت، لوبی خت، پہ پردی دسترخوان ناست، ہغہ
سرے چہ بوئی او لوگی پسے خئی او ڊوڊی خوری۔ لوغسے سپے،
"چہ چرتہ گند وی ہلتہ مچان وی
چرتہ لوگے وی ہلتہ لوغسی³⁴

لہت: (layt)

اسم واحد مذکر
ارخ، طرف، اند

یا خو مور ئی یا خو مر ئی یا بی
حسہ
پر مخ پروت ئی اوختے نہ شی پہ
لہت³⁵

متونہ: (Matona)

اسم مذکر جمع

معنی: چاتی، غت منگے

"چا منگی پہ سر روان دریاب پہ لور
چا پہ گادیو کبھی روان کری متونہ³⁶

مختی: (Makhtai)

اسم واحد مونث

مخہ تہ ویشتو کبھی لارہ جورول

کوخی، مختی، ورک شول شروع شولو
گلونہ
زلفی شولی کت اور پہ وربل ولگیدو³⁷

مشکنی: (Mashkanry)

اسم مذکر واحد، جمع مشکنی

معنی: تیلے، اورلگیت

"مشکنی۔ ماچس، تیلی اورلگیت³⁸

مندوکے: (Mandokay)

اسم مذکر واحد، جمع مندوکی

معنی: ڊکے، شاخ نہ پاتی برخہ

د سپرلي په راتلو ولي خوشحالي پرې
منډوکه ئې نه دې خانگه شته نه
خاښې 39

موره : (Mora)

اسم صفت واحد مونث
معني: واوړه كېدل، يخ جوړېدل، د شيدو نه د ماستو عمل ته هم موره كېدل
وايي. د خمېره كيدلو عمل.

مېره سترگه : (Mira Starga)

اسم معرفه مذكر واحد
معني: لمر، شمس

ناگول : (Nagol)

اسم صفت واحد مذكر، مونث واحد ناگوله، جمع ناگولې منكر، انكار كونكې،
خان نه پوهول

خداي منونكي مؤمنان شولو ناگول
حقيقي په خاے مني تصويري خداي

نغارے : (Naghary)

اسم واحد مذكر
معني: منجيله، د سر د پاسه د منگي اېښودلو دپاره د كپرې نه جوړه يوه
اله

گرے مات شي نغارے • ورپسي اوله⁴⁰

د سيد جعفر حسين شاه رشتوني په كتابونو كښي د بنگښو لهجې په گني
شمېر كښي لغتونه دي چې دلته ترېنه د مثالونو په توگه خو نمونې راوړلي
شوي دي.

¹ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (5th Part), Not Published, Year Unknown, P#203

² Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Mataloona, Not Published, Page Unknown

³ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (3rd Part), Not Published, Year Unknown, P#28

⁴ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Deewan-e-Ali, Publsiher Unknown, Year 2004, P# 183-184

⁵ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Pakhto Bol Chal (2nd Part), Not Published, Year Unknown, P#30

⁶ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (1st Part), Hameedia Press Peshawar, Year 1955, P#36

⁷ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Mataloona, Not Published, Page Unknown

⁸ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (2nd Part), Not Published, Year Unknown, P#88

⁹ Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Tabarukat, Printograph Peshawar, 2003, P#6

¹⁰ Ibid, P#75

¹¹ Ibid, P#75

¹² Ibid, P#75

¹³ Ibid, P#75

¹⁴ Ibid, P# 75

¹⁵ Ibid, P# 73-74

¹⁶ Ibid, P# 73-74

¹⁷ Ibid, P73-74

-
- ¹⁸ *Ibid*, P# 73-74
- ¹⁹ *Ibid*, P# 73-74
- ²⁰ *Ibid*, P# 73-74
- ²¹ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (5th Part), Not Published, Year Unknown, P# 187*
- ²² *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Mataloona, Not Published, Page Unknown*
- ²³ *Ibid*
- ²⁴ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Tabarukat, Printograph Peshawar, 2003, P# 40*
- ²⁵ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Pakhto Bol Chal (1st and 2nd Part), Not Published, Year Unknown, P# 38*
- ²⁶ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (1st Part), Hameedia Press Peshawar, Year 1955, P#36*
- ²⁷ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Kurma, Not Published, 1957, P#Unknown*
- ²⁸ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Ilahiat, Printograph Peshawar, Year Unknown, P#13*
- ²⁹ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Deewan-e-Ali, Publsiher Unknown, Year 2004, P#183-184*
- ³⁰ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Quran Majeed Sara Da Pakhto Manzomy Tarjomy, Hameedia Press, P# 124-127*
- ³¹ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Kurma, Not Published, 1957, P#Unknown*
- ³² *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Mataloona, Not Published, Page Unknown*
- ³³ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (1st Part), Hameedia Press Peshawar, Year 1955, P#68*
- ³⁴ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (2nd Part), Not Published, Year Unknown, P#26*
- ³⁵ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (3rd Part), Not Published, Year Unknown, P#27*
- ³⁶ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (2nd Part), Not Published, Year Unknown, P#6*
- ³⁷ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (5th Part), Not Published, Year Unknown, P# 203*
- ³⁸ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Kurma, Not Published, 1957, P#Unknown*
- ³⁹ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Nazariat (1st Part), Hameedia Press Peshawar, Year 1955, P# 89*
- ⁴⁰ *Rekhtuny, Jaffar Hussain Shah, Syed, Mataloona, Not Published, Page Unknown*